

Horoszewicz, Michał T.

Muzeum Drukarstwa Warszawskiego

Almanach Muzealny 6, 467-474

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM DRUKARSTWA WARSZAWSKIEGO

Oprac. Michał T. Horoszewicz

W latach 2003-2007 zbiory Muzeum Drukarstwa wzbogaciły się o 2 308 pozycji w księdze akcesji oraz 5 819 jednostek, z tego dary stanowiły 1 800 pozycji (4 958 jednostek), zaś zakupy odpowiednio 508 pozycji (861 jednostek).

W poszczególnych latach liczby te kształtowały się następująco:

2003		2004		2005		2006		2007	
Zakupy	Dary	Zakupy	Dary	Zakupy	Dary	Zakupy	Dary	Zakupy	Dary
94*	121	154	714	46	247	130	552	84	166
101**	229	332	1 524	145	1 042	169	1 678	114	485

* pozycje.

** jednostki.

Szczególną uwagę zwracają pozyskane w ostatnich pięciu latach:

1. przekazy z trzech znaczących w krajobrazie drukarskiej Warszawy drugiej połowy XX w., zlikwidowanych u progu XXI w. drukarni: Warszawskiej Drukarni Akcydensowej (przekaz b. dyrektora Dariusza Stefańczyka), Wojskowych Zakładów Graficznych i Drukarni Wojskowej Akademii Technicznej. Obok maszyn i urządzeń drukarskich przekazy te zawierały niezwykle cenne archiwalia, np. *Księgę pamiątkową WDA* i sztandary;

2. dar Andrzeja Tomaszewskiego - część spuścizny archiwalnej po ojcu Romanie Tomaszewskim, zasłużonym typografie, oraz stworzonym przez Niego przy Centralnym Ośrodku Badawczo-Rozwojowym Przemysłu Poligraficznego Ośrodku Pism Drukarskich;

3. przekazy członków Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie, m.in. Barbary Klein-Szymańskiej, Mieczysława Bielenia, Romana Nowoszewskiego i Wacława Dąbka;

4. archiwalia dotyczące życia i działalności drukarza Stefana Szeppego, właściciela Drukarni „Estetyczna”;

5. bogata literatura z zakresu techniki drukarskiej przekazana przez Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Poligraficznego;

6. przekazy Krzysztofa Jerominka, ucznia i współpracownika Leona Urbańskiego;

7. wydawnictwa II obiegu przekazane przez Jerzego Paprockiego i Romualda Morawskiego;

8. część spuścizny introiligatorskiej Zygmunta Zjawńskiego, przekazana przez córkę, Kingę Gaworską (dar ten uzupełnił poprzednie przekazy czytnione przez jej ojca);

9. spuścizna archiwalna po Zbigniewie Ryderze, chemigrafie, wieloletnim pracowniku Zakładów Graficznych „Dom Słowa Polskiego”;

10. cenna literatura wzbogacająca Księgozbiór Podręczny i Specjalistyczny, przekazywana z dubletów Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy.

Dużą wagę Muzeum przywiązywało do uzupełniania zbiorów, przeważnie drogą zakupu Księgozbioru Podręcznego/Specjalistycznego.

Poniżej podajemy wykaz przykładów ciekawszych nabytków Muzeum Drukarstwa w latach 2003–2007:

2003

1. S. Jakucewicz, *Vademecum drukarza*, Warszawa 2002. Książka jest „w założeniu autora przewodnikiem po rodzajach i właściwościach papierów, farb oraz lakierów stosowanych w drukowaniu”.

2. J. Okopień, J. Czarkowska [współpr.], *Pionierzy czarnej sztuki 1473–1600*, Warszawa 2002. Tom I, „Pocztu wydawców książki polskiej”, serii wydawanej przez „Inicjał” Andrzeja Palacza, zawierający zbiór artykułów na temat pierwszych polskich drukarzy od początku druku na ziemiach polskich do końca XVI w.

3. *Biblia*, [Basel, Io. Amerbach] 1482 [*Incunabula poloniae 1013*]. Pierwszy i jak na razie jedyny inkunabuł w zbiorach Muzeum Drukarstwa. Cechuje go różnorodność czcionki (liter, ligatur, abrewiatur), dwuszpaltowa kompozycja, reprezentanty, *incipity* i *explicity* rozpoczynające i kończące poszczególne księgi, sygnatury oraz ręcznie malowane inicjały: większe na początku ksiąg, mniejsze na początku rozdziałów, na przemian niebieskie i czerwone, bardzo różnorodnie wykończone (il. 1).

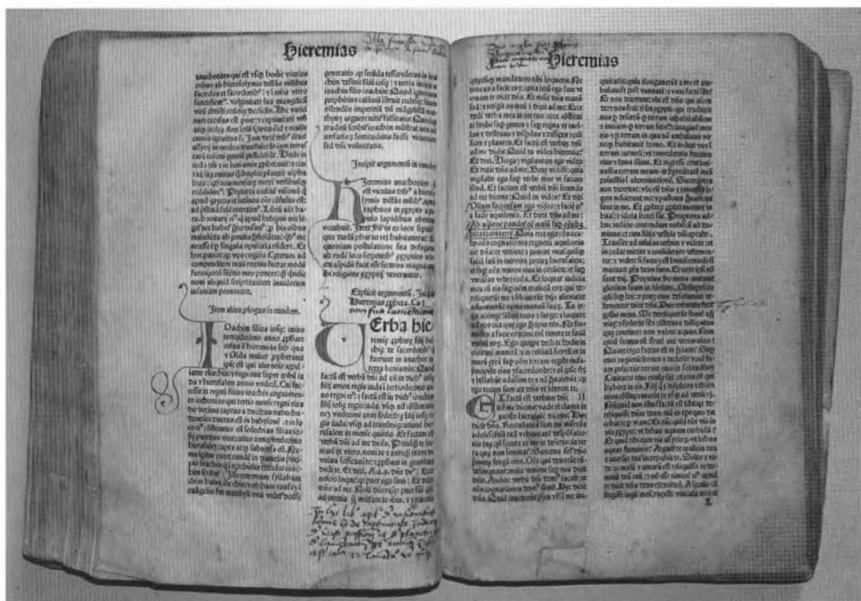
4. Zaświadczenie dla p. Jana Zambrzyckiego – urzędnika Drukarni Państwowej o zatrudnieniu w niej [przed 1928]. Cenne archiwalia (il. 2).

5. *Księga pamiątkowa Warszawskiej Drukarni Akcydensowej*, Warszawa 1975. W ok. 1/3 zapełniona życzeniami wpisywanymi z okazji różnych uroczystości i rocznic obchodzonych w drukarni w latach 1975–1991.

6. Sztandar Warszawskiej Drukarni Akcydensowej. Rzadka pamiątka po jednej z najbardziej znaczących drukarni warszawskich drugiej połowy XX wieku (il. 3-4).

2004

7. Rękopiśmienna, kaligraficzna karta od Hermana Zapfa dla Romana Tomaszewskiego. Warszawa/Kraków 1975. Świadczenie przyjaźni polskich i niemieckich typografów.

1. Biblia, Basel, Io. Amerbach, 1482 r.

2. Zaświadczenie dla Jana Zambrzyckiego wystawione przez Drukarnię Państwową w Warszawie, przed 1928 r.

8. Spuścizna archiwalna po drukarzu Stefanie Szeppem (1885–1977), właścicielu Drukarni „Estetyczna”. Znajdują się tu dokumenty obrazujące życie i działalność zawodową oraz biografia napisana przez wnuka drukarza.

9. Gra towarzyska „Sacharyniak”. Dawna gra „Czarny Piotruś”. 25 kart ilustrowanych przez St. Norblina, zaopatrzonych w dowcipne wierszyki, na odwrocie kart wańkowiczowskie hasło „Cukier krzepi”. Cenny i rzadki przykład łatwo niszczących się gier dziecięcych.

10. *Katalog Odlewni Czcionek E. i Dr. K. Koziańskich dawniej S. Orgelbranda synów*, Warszawa [1929]. Wzornik czcionek znanej giserni powstałej jeszcze w XIX stuleciu.

11. Napoleon Telz, dyrektor Drukarni Narodowej w Krakowie. Portret, rotograwiura, z dedykacją dla Bernarda Połanieckiego, znakomitego księgarza lwowskiego.

12. Czesław Borowczyk, „Ulica Piwna w stronę Wąskiego Dunaju”, klocek drzeworytniczy. Przykład z cennego przekazu Barbary Klein-Szymańskiej.

13. S. Krzysztanowic, *Respublica sive status Regni Poloniae...*, Lugdunum Batavorum 1642. Trzecie wydanie znanego polonicum słynnej serii tzw. „małych republik”, dzieła drukarskiej dynastii Elzewirów.

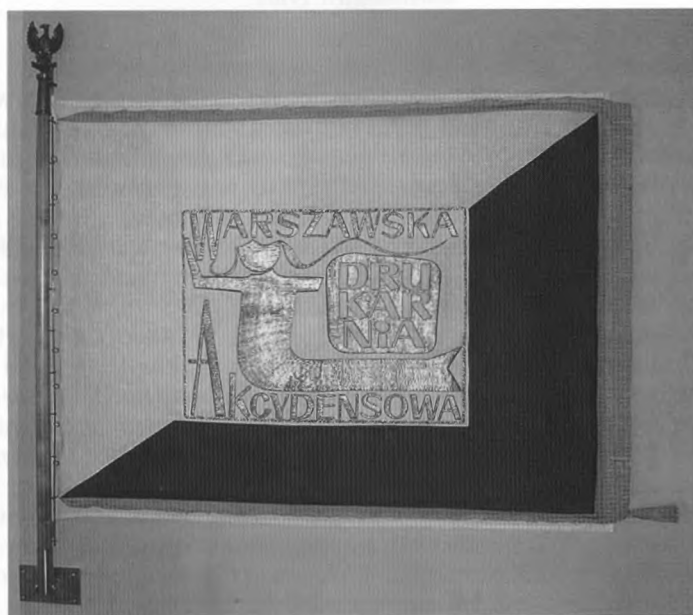
2005

14. „Chochlik Drukarski”. Pismo wydane z okazji Pierwszej Polskiej Zabawy Drukarskiej w Grudziądzu w dniu 4 maja 1921. Wydał: Związek Drukarzy i Pokrewnych Zawodów, filia w Grudziądzu. Drukował: zakład Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. Okolicznościowa broszura satyryczna, dobroduszenie wyśmiewająca przeróżne charakterystyczne postaci grudziądzkiego środowiska drukarskiego.

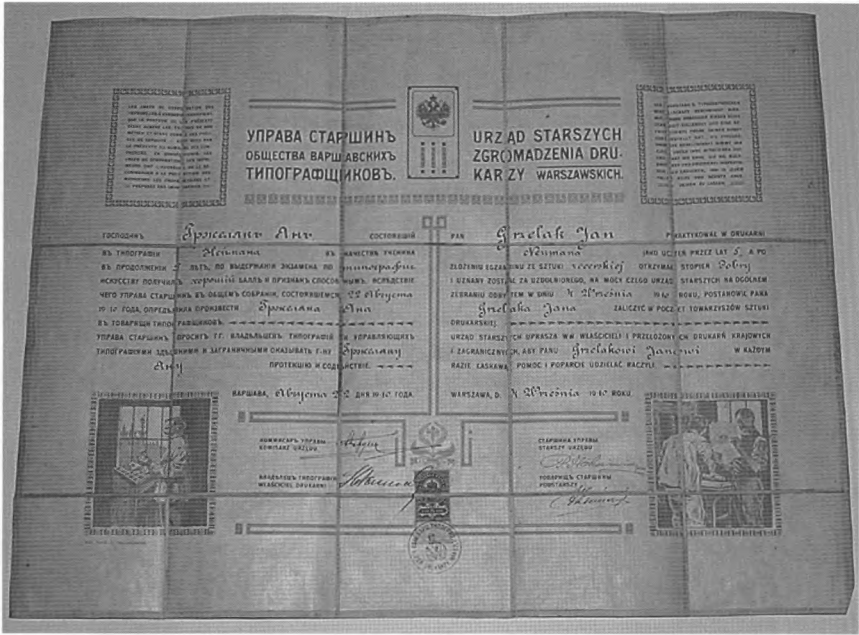
15. Część zbioru zachodnioeuropejskich sygnatów drukarskich z XVI–XVIII w., wyciętych z książek i wklejonych alfabetycznie do czterech zeszytów; w posiadaniu Muzeum znajdują się zeszyty M–Se oraz Se–Z. W tym cennym zbiorze znajdujemy m.in. sygnety tak znanych drukarzy jak Jana Oporyna (Oporinus) czy Krzysztofa Plantina. Radość z cennego nabytku mać świadomość ogromnych zniszczeń dokonanych przez jego autora.

16. Zbiór 44 kamieni litograficznych z przełomu XIX i XX w., pochodzących z terenu Śląska (Nowa Ruda), jak się wydaje, z jednego warsztatu litograficznego. Zbiór stanowi wspaniały materiał poglądowy na technikę litograficzną, m.in. są tu komplety kamieni do druku wielokolorowego, a także dwukolorowego – tonalnego. Tematyka rysunków na kamieniach to m.in. sceny myśliwskie, zabawy dziecięce, zwierzęta dzikie i egzotyczne oraz domowe. Na niektórych kamieniach znajdują się ozdobniki i bordiury. Ciekawostką są rysunki, które służyły do druku wycinanek dla dzieci.

17. Postać (przypuszczalnie Jan Gutenberg) oparta o stylizowaną prasę drukarską, odlew z brązu wys. 43 cm. Bardzo dobra rzeźba, datowana na połowę XIX w.

3-4. Sztandar Warszawskiej Drukarni Akcydensowej - awers i rewers, 2 poł. XX w.

5. Dyplom dla Jana Grzelaka wydany przez Urząd Starszych Zgromadzenia Drukarzy Warszawskich, 1910 r.

18. Dyplom zaliczenia do grona Towarzystwa Sztuki Drukarzkiej wydany przez Urząd Starszych Zgromadzenia Drukarzy Warszawskich dla Jana Grzelaka dnia 4 września 1910 r. Jest to pierwszy w naszych zbiorach przykład takiego dyplomu dla zecera. Formę graficzną druku opracował prof. E. Trojanowski, niestety brak adresu drukarni, która go wykonywała. Uwagę zwraca bardzo dobrze odbita pieczęć Zgromadzenia Drukarzy Warszawskich z półpostacią Jana Gutenberga. Całość po złożeniu chowana jest w charakterystycznym dla tego rodzaju dokumentów etui (il. 5).

19. Prospekt Warszawskiej Odlewni Czcionek Sp. z ogr. Odp. 1935 Warszawa, ul. Śliska Nr 47. Wydanie drugie. Pierwszy tego typu prospekt tej odlewni w naszych zbiorach. Do tej pory Muzeum posiadało całe wzorniki tej odlewni z różnych okresów. Wydawnictwo tego typu jest unikatem w naszych zbiorach. Niezwykle cenny jest, umieszczony na pierwszej stronie prospektu, a rzadko spotykany, sygnet odlewni.

20. Al-Azharu, *Opis kuli ziemskiej*. Książka drukowana alfabetem arabskim. Uwagę zwraca kopertowa oprawa (tektura obciążnięta bordową kozią skórą) zdobiona złotym tłoczeniem i intarsją skóry innego koloru (ciemna zielen). Typ zdobień - medalionowy.

2006

21. „Gutenberg Jahrbuch”, Mainz 1994–2005, Gutenberg Gesellschaft. Słynny rocznik wydawany przez mogunckie Towarzystwo Gutenbergowskie, poświęcony studiom nad historią drukarstwa. Otrzymane w darze roczniki uzupełniły nasz skromny dotychczasowy zbiór z lat: 1937, 1938 i 1976.

22. Aloys Ruppel, *Stanislaus Polonus ein polnicher Frühdrucker in Spanien...* Monachium 1946. Oficyna Warszawska. Pierwsze wydanie pracy znakomitego niemieckiego historyka drukarstwa, dr. Aloya Ruppela dyrektora Muzeum Gutenberga w Moguncji, wydane w opracowaniu graficznym samego Anatola Girsy. Polską, rozszerzoną, edycję tej pracy opublikował w Krakowie w 1970 r. Tadeusz Zapiór.

23. Theodor Goebel, *Friedrich Koenig und die Erfindung der Schnellpresse. Ein Biographisches Denkmal von...* „Stuttgart 1883” Druck von Gebrüder Kröner. Wydany z XIX-wieczną niemiecką solidnością i elegancją „biograficzny pomnik” wystawiony jednej z najważniejszych postaci w historii drukarstwa – wynalazcy prasy pospiesznej.

24. *Litterae de Aurat et pictae*. T. III. Książka zawiera 96 ręcznie iluminowanych, jednorodnych stylowo inicjałów. Piękny przykład XVIII-wiecznego [?] liternictwa.

2007

25. *268 Berthold Exclusiv Types*, Berlin 1988. Wzornik czcionek znanej od 150 lat firmy czcionkarskiej.

26. Andrzej Tomaszewski, *Zapiski ksiązkoroba*, Warszawa 2006, Wydawnictwo Do. Wybór arcydziełowych opowieści typografa, redaktora i poligrafa, syna Romana, zamieszczanych m.in. w „Poligrafice” i „Wydawcy”.

27. *Bernard Połoniecki księgarz lwowski. Dzienniki, pamiętniki i listy z lat 1880–1943*, oprac. Maria Konopka, Warszawa 2006, Biblioteka Narodowa. Autobiograficzne materiały jednego z najbardziej znanych księgarzy i wydawców lwowskich. Nieocenione źródło wiedzy o firmie i osobie jej twórcy i właściciela.

28. Katarzyna Kulpińska, *Szata graficzna młodopolskich czasopism literacko-artystycznych*, Warszawa 2005, Wydawnictwo DiG. Rozważania na temat szaty graficznej czasopism jednego z najbardziej ciekawych pod względem literacko-artystycznym okresu w dziejach kultury polskiej. Uzupełnione omówieniem zagadnień typografii czasopism przełomu XIX i XX w. oraz notami informacyjnymi o czasopismach i biograficznymi dotyczącymi ich twórców.

29. *Człowiek jego rasy i życie. Wydawnictwo zbiorowe ilustrowane w opracowaniu...*, z. 1, Warszawa [1938], Nakładem Księgarni Wydawniczej Trzaski, Everta i Michalskiego S.A. Zeszyt jednego z monumentalnych wydawnictw najbardziej nowoczesnej firmy edytorskiej okresu dwudziestolecia międzywojennego.

30. *Der Psalter Klingende Cimbel*. Miedzioryt z akwafortą, XVII w. Przykład bardzo trwałego rodzaju literatury towarzyszącego sztuce drukarskiej już od zarania (druki ksylograficzne), czyli *Biblia Pauperum*. Czyżby pierwowzór naszego komiksu?

31. Czcionki afiszowe z drzewa gruszkowego [?]. Według informacji ofiarodawcy, Franciszka Starowieyskiego, ich secesyjny krój jest dziełem Emila Rudolfa Weißa (1875-1942), niemieckiego malarza, grafika i typografa, projektanta pism drukarskich; w Polsce używane były m.in. do druku afiszów ogłaszających mecze piłkarskie.

MUZEUM FARMACJI IM. MGR ANTONINY LEŚNIEWSKIEJ

Oprac.: Zuzanna Sieroszevska-Marcińska

W 2008 r. Muzeum Farmacji im. mgr Antoniny Leśniewskiej w Warszawie powiększyło swoje zbiory o bardzo ciekawe eksponaty. Są wśród nich dary i zakupy, głównie od osób prywatnych – w większości pamiątki rodzinne przechodzące z pokolenia na pokolenie.

ANGIELSKA APTECZKA PODRÓŻNA

Jednym z najcenniejszych nabytków zakupionych w 2008 roku do zbiorów Muzeum jest angielska apteczka podróżna w kształcie niedużej, skórzaney walizeczki. W specjalnych przegródkach znajdują się graniaste, szklane buteleczki zamknięte szklanymi korkami. Niektóre mają dodatkowo kapturki z irchy przewiązane sznureczkiem. Każda z butelek posiada etykietkę, a na niej odręczną sygnaturę. W kilku zachowała się do dziś zawartość. W walizeczce znajduje się również mała waga (tzw. palcówka) oraz odważniki umieszczone w specjalnym zamykanym schowku. Na wewnętrznej stronie pokrowy umieszczono zabezpieczoną haczykami kieszeń do przechowywania recept. Cała walizeczka jest zamykana na dwa metalowe zameczki, a z boku ma wygodny uchwyt.

Historia domowych apteczek jest mało znana. Ich rozkwit nastąpił w drugiej połowie XVIII w., a w XIX w. były już częścią rozwijającego się przemysłu farmaceutycznego. Stanowiły kontynuację tradycji apteczek dworskich. W czasach, gdy medyków było mało, a odległości duże i komunikacja słaba, zauważono potrzebę posiadania apteczek we dworach, majątkach, a także w pałacach królewskich. Dawały poczucie bezpieczeństwa i przekonanie, że w każdej chwili będzie możliwe udzielenie pierwszej pomocy osobie potrzebującej¹.

¹ I. Arabas, *Apteczki domowe w polskich dworach szlacheckich*, Warszawa 2006, s. 12-17.